

מדד השלום אוקטובר 2005
פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן

למרות האכזבה המתמשכת והרחבה מדרך אוסלו, הדעה השכיחה כיום היא כי החלטתו של יצחק רבין להיכנס לתהליך הייתה נכונה, וכי החלטה זו הייתה שלו עצמו ולא נכפתה עליו בשל נסיבות הזמן. במקביל ההערכה הרווחת היא כי גם לו רבין לא היה נרצח והיה ממשיך לכהן כראש ממשלה, התהליך שבו פתח לא היה מביא עד היום לחתימת הסכם שלום עם הפלסטינים.

באשר למנהיגותו של רבין – הדעה השכיחה בציבור היהודי היא כי יצחק רבין היה מנהיג די טוב, כשהדעות האחרות מתחלקות בין מי שמעריכים אותו כמנהיג דגול, לבין מי שסבורים שהוא היה מנהיג בינוני ומטה. הערכות אלה מתיישבות עם התשובות לשאלה מי יחשב בעוד חמישים שנה לראש הממשלה הטוב ביותר שהיה לישראל עד אז, הגיע רבין למקום השלישי, לאחר שני המנהיגים המיתולוגיים של ישראל - דויד בן גוריון ומנחם בגין, במרחק קטן בלבד לפני ראש הממשלה המכהן – אריאל שרון.

שיעור הסבורים כי החברה הישראלית לא השתנתה בגלל הרצח עולה בהרבה על שיעור הסבורים כי השתנתה לטובה בגללו, ובמידה ניכרת גם על שיעור הסבורים כי חל בה שינוי לרעה. ואולם, כשמדובר בחלחול הרעיונות הבסיסיים של אוסלו – ובעיקר הרעיון של ויתור על שטחים תמורת שלום - מתברר כי ההערכה הרווחת היא כי הוא הפך להיות חלק מן הקונסנסוס הלאומי. עם זאת, הרוב המכריע בציבור היהודי מאמין כי גם אם ישראל תפנה את כל השטחים שמעבר לקו הירוק והכיבוש ייגמר, האלימות הפלסטינית לא תיפסק ואולי אף תחריף.

אי האימון העמוק בפלסטינים ניכר גם לגבי הערכת המצב בהווה – רוב מכריע סבור כי שרון צודק בסירובו להיפגש עם אבו מאזן, למרות ההערכה כי אבו מאזן רוצה למנוע פיגועים אך אינו יכול לעשות כן. רוב ברור גם סבור כי אפילו אם חמאס יהפוך בעקבות הבחירות ברשות שותף בשלטון שם, הוא לא ימתן את עמדותיו כלפי ישראל ואת מעורבותו בפיגועים, אם כי יש פיצול בין שני מחנות - שווים פחות או יותר - בשאלה האם במקרה כזה ישראל צריכה או לא צריכה לנהל משא ומתן עם הרשות.

אלה הם הממצאים העיקריים של מדד השלום לחודש אוקטובר 2005, שנערך בימים ב-ג, 31 באוקטובר ו-1 בנובמבר.

במלאת עשר שנים לרצח רבין ועל האלימות הנמשכת ביחסים בין ישראל לפלסטינים, בדקנו האם, בדעיכה, ההחלטה להיכנס לתהליך אוסלו נראית לציבור הישראלי-יהודי נכונה או שגויה. מחצית מן המשיבים העריכו החלטה זו כנכונה, 39% כשגויה והשאר לא ידעו. פילוח התשובות על פי מידת

הדתייות (הגדרה עצמית) מורה בבירור כי ככל שעולה הדתייות כך עולה ההערכה השלילית של החלטת רבין בעניין זה – בעוד שבקרב החילונים 62% מצדיקים את ההחלטה ו 26% מעריכים אותה כשגויה, בקרב הדתיים והחרדים למעלה מ- 70% שוללים אותה ומיעוט קטן בלבד מחייב אותה. בציבור הערבי ההערכה היא הרבה יותר חיובית – כאן 85% הם בעד ורק 10% נגד (לשאר אין דעה).

לשאלה באיזו מידה ההחלטה להיכנס לתהליך הייתה פרי יוזמתו של רבין עצמו או שבתנאי אותה תקופה כל ראש ממשלה היה נוהג באותה דרך, השיבו כמחצית בציבור היהודי כי הייתה זו החלטה של רבין עצמו ו 34% ראו בה תוצאה של הנסיבות. בקרב הערבים הפער קטן יותר, אן הכיוון דומה – 48% זוקפים את ההחלטה לזכות רבין עצמו ו 42% לנסיבות השעה. ואולם, בשאלה האם עד היום היה נחתם הסכם שלום בין ישראל לפלסטינים לולא נרצח רבין והיה ממשיך לכהן כראש ממשלה, יש הבדל גדול בין שני הציבורים: בקרב היהודים השיעור הגבוה יותר – 48.5% סבורים כי התשובה לכך היא שלילית ו 39% מעריכים כי אם אלה היו פני הדברים היה כבר נחתם הסכם. לעומת זאת בקרב הערבים רוב מכריע – 85.5% - סבורים כי לו רבין היה ממשיך בכהונתו, היה מושג כבר הסכם בין ישראל לפלסטינים.

כיצד, מעריך הציבור, בדיעבד את רבין כמנהיג? הדעה השכיחה - 44% היא כי היה מנהיג די טוב. לדעת כ-20% הוא היה מנהיג דגול, וכמספר הזה מעריכים כי היה בינוני. מיעוט קטן בלבד – 8% - מגדיר את רבין מנהיג די רע או כושל. הערכה חיובית, אך לא מצטיינת זו, מתיישבת עם הממצא כי בעוד 31% מעריכים שבעוד 50 שנה יחשב בן גוריון לראש הממשלה הטוב ביותר שהיה לישראל ושיעור דומה (29%) מעריכים כך לגבי מנחם בגין, רק 13% העריכו כי רבין יחשב כמנהיג הטוב ביותר ו 12% סבורים כך לגבי שרון. הסבר אפשרי אחד לממצא זה נעוץ בריחוק בזמן - בן גוריון ובגין נכנסו כבר לפנתיאון המנהיגים המיתולוגיים של ישראל. ואכן, פילוח ההעדפות על פי גיל מורה כי בן גוריון זוכה להערכה הרבה ביותר בקרב קבוצות הגיל המבוגרות יותר, ואילו רבין ועוד יותר מכך שרון – בקרב קבוצות הגיל הצעירות יותר. הסבר שני – ולא סותר - למיקומו הנמוך יחסית של רבין – כמו זה של שרון – הוא כי השאלה הבודעת עמה התמודד רבין ועמה מתמודד כיום שרון – היחסים עם הפלסטינים – עדיין נמצאת בלב המחלוקת הציבורית בישראל, שלא כמו המשימות והבעיות שעמהן התמודדו בן גוריון ובגין. חיזוק מסוים להסבר זה אפשר למצוא בקשר בין העמדה כלפי תהליך אוסלו לבין הערכת מנהיגותו של רבין - מבין מי שתומכים כיום באוסלו 18% מיקמו את רבין כראש הממשלה הטוב ביותר לעומת 8% בלבד מבין מתנגדי אוסלו. בקרב הציבור הערבי, לעומת זאת, רבין נחשב לראש הממשלה הטוב ביותר – 61%, כאשר הרחק מאחור משתרכים בגין ושרון – 7% - כל אחד, ובן גוריון – האחראי כנראה בעיני ציבור זה לנאכבה, מקבל 6% בלבד.

ההערכה הרווחת – 43% - היא כי החברה הישראלית לא השתנתה בגלל רצח רבין. 30% מעריכים כי היא השנתה לרעה ו 16% כי השתנתה לטובה. בציבור הערבי התחושות הן קשות יותר בעניין זה – 61% חשים כי חל שינוי לרעה, 25% שהמצב נותר כשהיה ו 10% כי המצב הוטב. בשאלה באיזו מידה

הרעיון הבסיסי של תהליך אוסלו – ויתור על שטחים תמורת שלום – הוא כיום חלק מן הקונסנזוס הלאומי הישראלי, 49% הציבור היהודי סבורים כך, לעומת 42% שאינם מקבלים הערכה זו. בציבור הערבי הכיוון ברור יותר: 56.5% מאמינים כי פשרה טריטוריאלית היא חלק מן הקונסנזוס לעומת 10% בלבד שאינם מעריכים כך (לשאר אין דעה ברורה בנדון).

את ההסבר לפסימיות של הציבור היהודי אפשר לתלות ככל הנראה במצב הדברים כיום, המוליד את הרוב המכריע – 74% - המעריך כי גם אם ישראל תפנה את כל השטחים שמעבר לקו הירוק והכיבוש ייגמר, האלימות הפלסטינית לא תפסיק ואולי תחריף. רק 19% מציבור זה מעריכים כי סיום הכיבוש ופינוי השטחים יביא להפסקת האלימות. פילוח התשובות על פי הצבעה מעלה כי להערכה שסיום הכיבוש יביא לסיום האלימות הפלסטינית יש רוב בקרב מצביעי העבודה (52% לעומת 37%), ומר"צ (50%, לעומת 14%). לעומת זאת בקרב מצביעי הליכוד, מפד"ל, ש"ס, יהדות התורה והאיחוד הלאומי יש קונסנזוס (89%, 85%, 86%, 100%, ו 87% בהתאמה) כי סיום הכיבוש לא יביא לירידת האלימות הפלסטינית או אף יחריף אותה. מצביעי שינוי קרובים בעניין זה יותר לימין – 67% לא צופים כי סיום הכיבוש יוביל לירידת האלימות לעומת 30% המעריכים כי האלימות תרד. כצפוי, בקרב הערבים הרוב – 61% - מעריך כי סיום הכיבוש יביא לסיום האלימות הפלסטינית ורק 16% חושבים שלא כך יהיה (לשאר אין דעה בנדון).

באשר למצב דהיום – מעבר להערכה השלטת בציבור היהודי כי סיום הכיבוש לא ימנע פיגועים, הרי למרות שהרוב (61%) סבור כי אבו מאזן היה רוצה למנוע פיגועים אך אינו יכול, 70% מצדיקים את סירובו של שרון להיפגש עמו על רקע ההסלמה ביחסים. יתירה מזו, הרוב – 60% מעריכים כי גם אם החמאס יקבל בעקבות הבחירות הבאות ברשות תפקידי מפתח, הוא לא ימתן את התנגדותו לישראל ולא ימתן את מעורבותו בפיגועים (28% מעריכים כי יחול מיתון בעמדות הארגון). עם זאת, הדעות בציבור חלוקות בשאלה האם במקרה כזה ישראל צריכה או לא צריכה לנהל משא ומתן עם הרשות – 46% סבורים שכן ואילו 43% סבורים שלא. פילוח התשובות על פי הצבעה מעלה כי הקרב מצביעי מרצ עבודה ושינוי הרוב (86% 67% ו 56% בהתאמה) סבורים שיש לנהל משא ומתן עם הרשות במקרה כזה ואילו בקרב שאר המפלגות – הרוב סבורים כי אין לנהל משא ומתן אם החמאס ממלא תפקידים ברשות.

מדדים:

אוסלו כללי – 39.6 ; יהודים – 36.6

מו"מ כללי – 53.4 ; יהודים – 50.6

פרויקט מדד השלום נערך במרכז תמי שטינמץ למחקרי שלום והתכנית לחקר סכסוכים ויישובם ע"ש אוונס באוניברסיטת תל-אביב, בראשות פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן. הראיונות הטלפוניים בוצעו על-ידי מכון ב.י. כהן באוניברסיטת תל-אביב ב-31 באוקטובר וב-1 בנובמבר, 2005 וכללו 585 מרואיינים/ות, המייצגים את האוכלוסייה הבוגרת היהודית והערבית בארץ (לרבות יש"ע והקיבוצים). טעות הדגימה למדגם בגודל זה היא כ-4.5% לכל כיוון.